

слідів на місці події слідчому необхідно дотримуватись норм Кримінального процесуального кодексу, зокрема, щодо допустимості доказів, та отримувати дактилокарту для проведення судової дактилоскопічної експертизи процесуальним шляхом: безпосередньо у тієї особи, яка перевіряється на причетність із складанням відповідних процесуальних документів [3]. Неприпустимо шукати дактилокарту особи, зроблену колись у минулому. Якщо зараз отримати свіжі відбитки пальців рук та відтиски долонь особи фізично неможливо (особа відсутня, у розшуку, у реанімації тощо), то провівши експертизу за наявною в слідотечі дактилокартою, в подальшому доведеться проводити порівняння (також в порядку експертизи) наявної дактилокарти зі знов отриманою в особи, бо без цього не можна стверджувати, що сліди залишила саме ця особа. Навіть у висновку експерти уникають точних стверджень. Грамотний експерт не стане писати у висновку «сліди рук, вилучені на місці події, залишені Івановим Іваном Івановичем» а буде писати «сліди рук, вилучені на місці події, залишені особою, дактилокарта якої заповнена на ім'я Іванов Іван Іванович».

Отже, з огляду на викладене, ми бачимо багато моментів, які перекликаються в процесі вчинення дій, що сприяють розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень. Ці моменти утворюють нерозривний зв'язок проведення судової дактилоскопічної експертизи із функціонуванням дактилоскопічного обліку Експертної служби МВС України, від якого залежить злагоджена робота та плідна співпраця правоохоронних органів, що забезпечує оперативне отримання інформації, необхідної для ефективного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а також недопущення притягнення до відповідальності непричетних осіб.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України : наказ МВС України від 11.09.2001 № 785. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-01>.
2. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС 6 Наказ МВС України від 10.09.2009 № 390 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 № 4651–VI, редакція від 11.01.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

УДК 343.98

Колесник Т. М., наук. співробітник Харківського НДІСЕ

УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Динамічний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, валютного ринку, імплементація відповідних норм міжнародного права та конвергенція правових систем [1] обумовлює інтеграційний рух України до світового економічного й інноваційного простору. Сьогоднішній стан світової комп'ютеризації можна розглядати як суспільне явище, прогресивний етап розвитку людства й негативний стимул, що спровокував появу злочинів у сфері господарської діяльності, предметом яких, серед іншого, є електронні гроші. Із появою оновлених кримінальних правопорушень, пов'язаних із інноваційною складовою суспільства та інформаційними технологіями, нагальним та необхідним стає проведення трансформацій у методиці та підходах до розслідування такого виду злочинів. До того ж, із прийняттям останніх змін до Кримінального процесуального кодексу України, особливого значення набуває реформування існуючих й створення нових методик виявлення та розслідування протиправних діянь з використанням електронних грошей, які належать до злочинів у сфері кредитно-фінансової, банківської й бюджетної національних систем. Реалізація вказаного процесу потребує динамічної адаптації існуючої методології до умов сьогодення, з метою її подальшої апробації, особливо під час проведення слідчих дій.

Загальні положення криміналістичної методики, із фрагментарним розкриттям особливостей розслідування зазначеного виду злочинів, були предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних й закордонних учених, зокрема, таких як Л. І. Аркуша, В. П. Бахін, В. І. Галаган, А. В. Іщенко, Н. С. Карпов, В. О. Коновалова, В. В. Лисенко, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, Д. Й. Никифорчук, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, М. А. Погорецький, Р. Л. Степанюк, О. Ю. Татаров, В. В. Тищенко, Л. Д. Удалова, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, В. Ю. Шепітько, О. О. Юхно та ін. Питань розслідування злочинів у

[191]

сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж торкалися у своїх дослідженнях багато вчених, зокрема, таких як: Д. С. Азаров, М. П. Бікмурзін, В. В. Кузнецов, А. А. Музика, Є. В. Лащук, П. І. Орлов, С. О. Орлов, О. Е. Радутний, М. В. Рудик, Н. А. Розенфельд, О. В. Смаглюк, І. О. Юрченко, С. С. Чернявський та інші. Однак з огляду на оновлення чинного кримінального законодавства й стрімкого розвитку обігу електронних грошей, комплексного кримінологічного дослідження особливостей розслідування злочинів з використанням електронних грошей не проводилося, а існуючі методики обґрунтовано вважаються застарілими.

Можна констатувати, що окреслена проблематика свідчить про актуальність теми, потребує докорінних змін напрямків та тенденцій наукових досліджень криміналістично-правової доктрини, а також встановлення орієнтиру на розв'язання безпосередніх проблем практики, яка є віддзеркаленням потреб та запитів новітніх правовідносин. Відтак, удосконалення методик розслідування злочинів та виявлення злочинної діяльності з використанням електронних грошей залишається досить важкою справою для правоохоронних органів та головною інноваційною домінантою на шляху до європейської інтеграції нашої держави.

Перш за все доцільно конкретизувати національних суб'єктів, до компетенції яких віднесено проведення відповідних розслідувань. Відповідно до норм Стратегії кібербезпеки України [2] та положень Закону України від 05.10.2017 № 2163-VIII «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [3] безпосередньо на Національну поліцію України покладено обов'язок із забезпечення прав і свобод людини й громадянина, захисту інтересів суспільства й держави від злочинів у кіберпросторі, глобальній мережі Інтернет, з використанням інформаційних технологій й програмного забезпечення. Зміна сутності та змісту досліджуваних правовідносин та злочинних посягань призвела до початку реформаційного процесу у підрозділах боротьби з кіберзлочинністю, зокрема, у межах чинного законодавства України [4] утворено територіальний орган Національної поліції України – Департамент кіберполіції, вдосконалення діяльності якого триває й сьогодні. Аналіз статистичної звітності та результатів проведених досліджень показав, що технологічно вчинення досліджуваних злочинів може містити різні умовні етапи, до яких, серед іншого, відносять підроблення електронних грошей та незаконні дії (випуск або використання) з електронними грошима. Кожен із етапів повинен мати особливу методику їх розслідування та попередження скоєння злочину, крім того, необхідно вести мову про превентивність слідчих дій.

Науковці та практики зазначають, що, у разі виявлення факту вчинення злочину з використанням електронних грошей, компетентними органами одразу ж повинна проводитися фіксація цієї інформації про протиправні дії, здебільшого шляхом формування обґрунтованої довідки із деталізованими даними про Інтернет ресурс, на якому вчинено злочин, вид електронних грошей, їх характеристики, ступінь захисту операцій з електронною валютою тощо [5, с. 220; 6, с. 5]. Якщо розслідування потребуватиме спеціалізованих знань як у банківській сфері, так і в особливостях програмних комп'ютерних операцій – доцільним є залучення спеціалістів відповідного профілю. Необхідно наголосити, що чинне законодавство та існуючі методики розслідування злочинів не вказують таке співробітництво обов'язковою умовою проведення слідчих дій, незважаючи на той факт, що така кооперація здатна прискорити пошук злочинця та досягти ефективності у вирішенні складних завдань цього процесу. Результатом апробації криміналістичних методик та тактик під час окресленого розслідування стає отримання інформації про Інтернет провайдера, IP-адресу пристрою, на якому було вчинено злочин, та інше, що у своїй сукупності надасть змогу встановити суб'єкта протиправних дій. У той же час, проведене дослідження та криміналістична характеристика злочинів показали, що на цьому етапі доцільно виокремити такі особливості, які значно ускладнюють проведення розслідування, апробацію існуючих криміналістичних методик та встановлення винної у злочині особи, зокрема:

а) *використання суб'єктом злочину VPN-технологій (Virtual Private Network), яка створює умови для більш анонімного використання глобальної мережі Інтернет, надійно маскує IP-адресу користувача цієї технології;*

б) *діяльність у мережі через відкриті проксі-сервери;*

в) *використання спеціалізованої TOR-мережі (The Onion Router), під якою розуміється система анонімної передачі даних із найвищим якісним рівнем шифрування та забезпечення найвищого невідстежуваного рівня конфіденційності своїх користувачів.*

Використання злочинцями наведених технологій ускладнює, або взагалі робить неможливим встановлення їх особи й подальшого розслідування навіть із залученням фахівців та експертів у окресленій сфері. Більш того, матеріалізовані носії такого програмного забезпечення перебувають здебільшого поза межами нашої країни, тому отримання з них інформації, навіть у межах чинних міжнародних договорів та налагодженого співробітництва, не завжди видається за можливе.

Враховуючи вищевикладене, можна відзначити, що протиправні дії, вчинені з використанням електронних грошей, характеризуються різноманітністю, високоінтелектуальним характером, швидкою адаптацією до інноваційних технологій, що, у свою чергу, надає змогу відносити такі злочини до категорії особливо складних. Їх розслідування потребує використання додаткових технік, знань та методик, однак, здебільшого низький рівень розкриття пов'язаний із недостатнім рівнем кваліфікації правоохоронних органів, відсутністю досвіду та недосконалістю існуючих криміналістичних методик.

Можна констатувати, що єдина сучасна криміналістична методика розслідування злочинів з використанням електронних грошей ще перебуває у стадії розробки, однак, необхідно назвати обґрунтованим прийняття «Методики розслідування злочинів у сфері електронного грошового обігу», які зможуть надати необхідні керівні роз'яснення з приводу питань, які виникають під час проведення слідчих дій, та вивести нашу державу на якісно новий, європейський рівень розслідування злочинів із використанням електронних грошей.

Список використаних джерел:

1. Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: https://eeas.europa.eu/node/10420_en (Last accessed: 28.03.2019).
2. Про Стратегію кібербезпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року : указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 28.03.2019).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 28.03.2019).
4. Про утворення територіального органу Національної поліції : постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 № 831. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-%D0%BF> (дата звернення: 28.03.2019).
5. Двойніков О. О. Кримінально-процесуальні особливості встановлення особи, яка вчинила злочин за допомогою Інтернет-сайту. *Актуальні питання розслідування кіберзлочинів* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10.12.2013 р.). Харків, 2013. С. 218–222.
6. Шепітько В. Ю., Білоус В. В. Роль сучасних інформаційних технологій у встановленні особи злочинця. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2014. Вип. 14. С. 5–11.

УДК 343.98

*Парфило І. В., аспірант Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
e-mail: parfilo.igor@gmail.com*

ФАЛЬСИФІКАЦІЯ ТА ОБІГ ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ВЧИНЕНІ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ: КРИМІНАЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

Сучасний період розвитку суспільства характеризується тенденцією до постійної трансформації, удосконалення засобів, методів і форм злочинності. Враховуючи специфіку фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів, особливого значення та актуальності набуває організований характер вчинення цього злочину та суттєво впливає на визначення ефективних шляхів та методів розшуку особи злочинця, слугує підґрунтям для висунення й перевірки слідчих версій, обумовлює особливості побудови криміналістичної методики розслідування таких злочинів.

Як показує практика, у сучасних умовах постає необхідність детального вивчення, дослідження та криміналістичного аналізу проблем розслідування фальсифікації та обігу фальсифікованих лікарських засобів, вчинених організованими злочинними групами, що обумовлюється насамперед підвищеною складністю їх розслідування. Згідно з офіційними статистичними даними Генеральної прокуратури України [1], у 59 % випадків фальсифікація та обіг фальсифікованих лікарських засобів вчиняється групою осіб. У зв'язку з цим цілком справедливо зазначає В. Ю. Шепітько, що необхідною ознакою стійкості організованої групи